

een natuurlijk koppel

Dit afsluitende artikel is anders van aard dan alle voorgaande artikelen in dit themanummer: het zal ingaan op de koppeling van het netwerk OBN en het netwerk Natura 2000. Vanuit heel verschillende werelden zijn we met velen betrokken bij natuurbeheer: beleid, onderzoek, beheer, veldwerk, Europese lobby, advies. Ieder met een eigen drive en wil om te werken aan behoud van de biodiversiteit in ons kleine land van krijthelling tot Waddenzee en van hoogveen tot kustduin. Een biodiversiteit die voor een klein land als Nederland groot is, en waarvoor wij een internationale verantwoordelijkheid dragen. Deze verantwoordelijkheid delen we met de lidstaten van de Europese Unie en is verwoord in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn, verenigd in het netwerk Natura 2000.

Natura 2000

De Europese Unie heeft zich ten doel gesteld in 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen (Europese Raad, 2003). Een belangrijk instrument hiervoor is de uitvoering van de gebiedsgerichte onderdelen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Dit betekent het realiseren van een netwerk van natuurgebieden van Europees belang: het Natura 2000-netwerk. In november 2007 verscheen hierover een themanummer van De Levende Natuur. De lidstaten van de Europese Unie hebben de afspraak gemaakt dat zij alle maatregelen nemen die nodig zijn om een 'gunstige staat van instandhouding' van soorten en habitattypen van communautair belang te realiseren.

Voor Nederland betreft dit 51 habitattypen, 36 soorten en 95 vogelsoorten. In het zogenaamde 'Doelendocument' (Ministerie LNV, 2006a) is de staat van instandhouding en het relatief belang van deze soorten en habitattypen beschreven (fig. 1). Hieruit blijkt dat Nederland voor veel soorten en habitattypen van relatief groot belang is. Dit geldt bijvoorbeeld voor slik- en zandplaten, zilte pionierbegroeiingen, grijze duinen, zandverstuivingen, zwakgebufferde vennen, vochtige heiden, stroomdalgraslanden, blauwgraslanden, heischrale graslanden, overgangs- en trilvenen en glanshaver- en vossenstaartgraslanden. Tegelijkertijd voldoet de staat van instandhouding veelal niet. Zo is voor bijvoorbeeld blauwgraslanden, stroomdal-

graslanden, glanshaver- en vossenstaart-hooilanden en heischrale graslanden, overgangs- en trilvenen en zandverstuivingen de staat van instandhouding zeer ongunstig. Deze habitattypen hebben te lijden onder de gevolgen van verdroging, verzuring en/of vermessing (KIWA & EGG, 2007). Voor het herstel kunnen we dankbaar gebruik maken van de kennis die in het OBN-netwerk is opgebouwd. Nederland is dus rijk aan natuur van internationale allure, maar we hebben nog wel een opgave om deze te behouden of te herstellen.

De aanpak in Nederland

De doelen voor Natura 2000 zijn stapsgewijs opgepakt (fig. 2). Een belangrijke component in het Doelendocument (Ministerie LNV, 2006a) is de uitwerking van de kernopgaven per landschapstype. De landelijke doelen zijn verder globaal uitgewerkt op gebiedsniveau in de zogenaamde gebiedsdocumenten (LNV-website) en de aanwijzingsbesluiten (LNV-website). Deze gebiedsgerichte beschrijvingen van de doelen zijn echter nog niet concreet uitgewerkt in omvang, ruimte en tijd. Het ministerie van LNV heeft ervoor gekozen om de Natura 2000-doelen in omvang, ruimte en tijd te laten uitwerken in de Natura 2000-beheerplannen. Provincies, ministerie van Defensie, ministerie van Verkeer en Waterstaat en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn bevoegd gezag voor het opstellen en vaststellen van deze beheerplannen. Zij zijn echter verplicht waterschappen, gemeenten, belangenorganisaties, grondeigenaren en ondernemers in en rond de betreffende Natura 2000-gebieden in het beheerplanproces te betrekken. Al met al betekent dit dat we in Nederland voor Natura 2000 de komende jaren een complexe maar uitdagende klus moeten klaren.

Kernopgave

De kern van een Natura 2000-opgave is een aanpak gericht op een duurzame instandhouding van habitattypen en soorten door deze in hun onderlinge samenhang te bekijken, en waar nodig een aan-

Fig. 1. Staat van instandhouding en van internationaal belang.

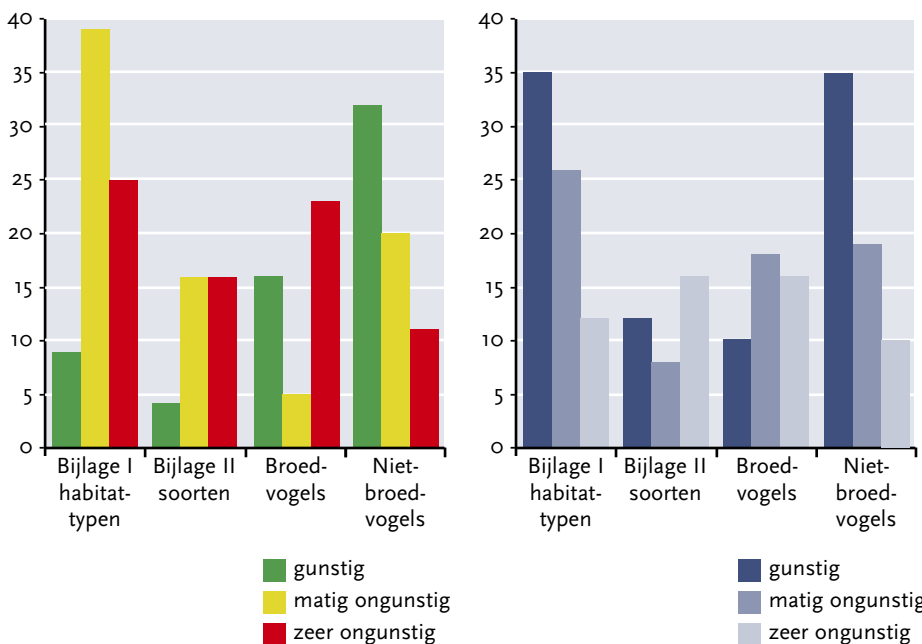

Fig. 2. Proces en netwerk Natura 2000.

pak gericht op samenhang op landschapschaal (ministerie LNV, 2006a). Denk bijvoorbeeld aan beekdalen, waarbij de samenhangen tussen beek en oevers en hogere gronden bepalend zijn voor het halen van de natuurdoelen. De algemene kernopgave luidt: landschappelijke samenhang en interne compleetheid. Deze kernopgave is per landschapstype uitgewerkt in een beschrijving van de elementen die belangrijk zijn in deze samenhang en compleetheid. Terugkerende elementen hierin zijn: gradiënten, processen en landschapssystemen.

Deze kernopgaven voor Natura 2000 komen bijzonder goed overeen met de doelstelling voor het vernieuwde OBN-netwerk (ministerie LNV, 2006b): bescherming van soorten en vegetatietypen in hun landschapsecologische context, met daarin speciale aandacht voor gradiënten, terreinheterogeniteit, processen op grote en kleine schaal en landschapssystemen. Een heidelandschap bestaat bijvoorbeeld uit veel meer dan alleen heide (Siepel et al. en Vogels & Smits, dit nummer).

Wederzijds belang Natura 2000 en OBN

Zowel in het onderwerp (natuurdoelen), als in de problematiek (ver-thema's), als in de aanpak (kernopgave) bestaan dus grote overeenkomsten tussen Natura 2000 en OBN. Het enige verschil is dat de betrokkenen niet volledig overlappen: in OBN zijn voornamelijk onderzoekers en beheerders betrokken, terwijl bij Natura 2000 naast beheerders vooral overheden, adviesbureaus en belangenorganisaties

zijn betrokken. Het is niet vanzelfsprekend dat beide werelden elkaar tegenkomen of opzoeken. Zo worden terreinbeheerders door bevoegde gezagen eerder in de rol van belangenvertegenwoordiger als in de rol van kennisdrager benaderd in het Natura 2000-proces. Daardoor krijgen zij weinig de mogelijkheid om bij bevoegd gezag, de bij hen aanwezige OBN-kennis in te brengen. Daarnaast is het bij betrokken beheerders in het Natura 2000-proces, noch bij bevoegd gezag een vanzelfsprekendheid om gehele OBN-deskundigen-

teams bij het opstellen van beheerplannen Natura 2000 in te schakelen. Dit terwijl de meerwaarden wederzijds zo groot kunnen zijn.

Gelukkig zijn er wel voorbeelden waar een koppeling tussen beide 'werelden' is gelegd (fig. 3):

- **BINNENVELD** bij Wageningen: door het beheerplanteam voor het Natura 2000-gebied Binnenveld is aan het deskundigenteam Beekdallandschappen gevraagd advies te geven over de te nemen maatregelen voor herstel en ontwikkeling van nat schraalland.
- **STELKAMPSVELD** in de Achterhoek: in het veld kwamen het OBN-deskundigenteam Nat-zandlandschap en het beheerplanteam Natura 2000 elkaar tegen. Knelpunt in de waterhuishouding van een blauwgrasland vraagt hier om duidelijkheid over de werking van het hydrologisch systeem. Het deskundigenteam Nat-zandlandschap discussieert mee over onderzoek van dit systeem om te komen tot een advies waarmee de Natura 2000-doelen worden gediend.
- **BARGERVEEN** in Drenthe: het beheerplanteam Bargerveen kampte met een hydrologisch probleem waarbij in de huidige situatie zowel natuur (verdroging door te veel wegzijging) als landbouw (vernating door bodemdaling en peilverschil met natuurgebied) suboptimaal functioneren. Het deskundigenteam Nat-zandlandschap is gevraagd om een advies te geven welke

Voorbeelden interactie O+BN <-> Natura 2000

o+bn symposium

Fig. 3. Voorbeelden van gebieden waar OBN en Natura 2000 samenwerkten.

hydrologische maatregel het meest effectief zal zijn (kader 1).

Uit het voorbeeld van Bargerveen (kader 1) kunnen we leren dat de inzet van OBN in het Natura 2000-proces grote meerwaarde heeft: zij brengt wetenschappelijke kennis in over sturende processen, het functioneren van ecosystemen op standplaatsniveau én op landschapsschaal en de effecten van de ver-thema's op flora en fauna. Deze kennis is essentieel voor het nemen van beslissingen over duurzame maatregelen in Natura 2000-gebieden. Duurzame maatregelen spelen meestal niet op standplaatsniveau, maar juist op landschapsschaal.

Koppelen is mensenwerk

Het koppelen van Natura 2000 en OBN is een kwestie van mensenwerk. Openstaan voor beide werelden en elkaars taal is daarin essentieel. Het kunnen schakelen van wetenschappelijk onderbouwde inhoud naar doorwerking in beleid, belangenafweging, beheer en uitvoering zijn gevraagde kernkwaliteiten.

Natura 2000 en OBN hebben elkaar veel te bieden. Op hoofdlijnen zijn in tabel 1 de 'aanbiedingen' op een rij gezet. In het kort willen we enkele daarvan nader toelichten:

1. RESULTAATGERICHTE BEHEERPLANNEN: Volgens de Natuurbeschermingswet 1998 moeten binnen afzienbare tijd (maximaal 3 jaar na vaststelling van het definitieve aanwijzingsbesluit) in een beheerplan de instandhoudingsdoelstellingen en de bijbe-

- Aanbieding Natura 2000**
1. Resultaatgerichte beheerplannen.
  2. Pilots op landschapsschaal: externe werking telt mee.
  3. Beleidsmatige druk om biodiversiteit te realiseren.
  4. Een breed palet aan betrokkenen.

- Aanbieding OBN**
1. Veel kennis van het functioneren van ecosystemen en beheermaatregelen.
  2. Behoeftte aan onderzoek op landschapsschaal.
  3. Veel kennis van landschap tot standplaats.
  4. Een breed palet aan deskundigen.

Tabel 1. Aanbod van Natura 2000 en OBN

horende maatregelen uitgewerkt zijn (Min. LNV, 2005). Deze concreetheid en tijdsdruk vraagt om toepassing van de kennis die in OBN is ontwikkeld.

2. LANDSCHAPSSCHAAL: binnen OBN is ten behoeve van met name hydrologische herstelmaatregelen en fauna een verbreding gaande van onderzoek naar de uitwerking van maatregelen: niet alleen op standplaatsniveau, maar ook op landschapsschaal (zie ook Verberk et al., dit nummer). Vaak is voor duurzaam herstel een schaal nodig die de grens van een natuurgebied overschrijdt. Natura 2000-beheerplannen beperken zich per definitie niet tot de grenzen van het natuurgebied, aangezien 'externe werking' (de invloed van activiteiten buiten een gebied op de natuurdoelen binnen een gebied) een begrip is waar rekening mee gehouden dient te worden. Het is dus goed mogelijk dat juist Natura 2000 de pilots biedt waar OBN naar op zoek is.

3. BREED PALET AAN BETROKKENEN EN DESKUNDIGEN: het Natura 2000-beheerplanproces is niet alleen een inhoudelijk proces, maar ook een politiek-bestuurlijk proces. De inbreng van 'onafhankelijke' deskundigen van dé experts van Nederland op een bepaald inhoudelijk vlak kan een grote invloed hebben (kader 1). In de OBN-deskundigenteams zitten dé experts van verschillende disciplines geconcentreerd rond één landschapstype. Zij zijn inzetbaar voor Natura 2000-vraagstukken, gefinancierd vanuit het beheerplanproces (dit betekent dat bevoegd gezag betaalt voor inzet van de deskundigenteams). Het koppelen van het Natura 2000- en het OBN-netwerk vraagt in eerste instantie weten van elkaars bestaan en werkzaamheden en vervolgens het actief leggen van verbindingen. Hopelijk heeft het OBN-symposium een belangrijke impuls tot samenwerking geleverd. Maar daar moeten wij het als beleidsmedewerker, onderzoeker,

Foto 1. Luchtfoto Bargerveen, waarin de zuidkant van het Schoonebeekerveld is omcirkeld.

Kader 1. Voorbeeld Bargerveen

Dit Natura 2000-gebied ligt in het zuidoosten van Drenthe en is het grootste hoogveenrestant van Nederland. Het gebied heeft als kernopgaven:

- uitbreiding van actieve hoogveenkernen
- initiëren van hoogveenvorming
- ontwikkeling van overgangszones van grote venen
- behoud en waar mogelijk herstel van bovenveen-graslanden

Om de hoogveenvorming in het zuidelijk deel van het Bargerveen te stimuleren, is het nodig aan de zuidkant van het Schoonebeekerveld (zie omcirkelde deel in foto 1) maatregelen te nemen tegen de te grote wegzijging richting de landbouwgebieden. Door verdergaande inklinking van het veen en het niet mogen aanpassen van het peil heeft de landbouw continu te maken met natschade. Beide partijen zijn al jaren op zoek naar een bevredigende oplossing. Daarbij werd gedacht aan een 'kwelscherm' of een 'hydrologische buffer', maar bestond discussie over de effectiviteit. Het OBN-deskundigenteam Nat-zandlandschap is ingeschakeld om aan te geven welke hydrologische maatregel het meest effectief is. Het advies van het team dat hier een hydrologische

buffer duurzamer en effectiever is dan een kwelscherm, bleek doorslaggevend. Daarbij hebben de volgende unieke eigenschappen van het team een belangrijke rol gespeeld:

- onafhankelijk;
- gezag (dé hoogveendeskundigen van Nederland);
- jarenlange opbouw van wetenschappelijke en praktijkkennis over het functioneren van het ecosysteem in landschapsecologische context;
- inzet van kennis en informatie uit een combinatie van diverse disciplines:
  - ecologisch functioneren van hoogvenen;
  - hydrologische modellen;
  - geologisch onderzoek.

beheerder, veldwerker, Europese lobbyist, adviseur vooral niet bij laten. Wij zullen zelf actief contact moeten zoeken en onderhouden om samen onze diverse natuur te behouden en verder te ontwikkelen. Want OBN en Natura 2000 zijn niet alleen een natuurlijk koppel, maar voor het behoud van onze Nederlandse biodiversiteit van internationale allure ook een noodzakelijk koppel!

Aanbevelingen

Om het koppel een zetje in de goede richting te geven, komen hier een paar aanbevelingen:

VOOR BEVOEGD GEZAG NATURA 2000:

- denk bij de opdracht om een beheerplan te schrijven voor onderdelen van de uitbesteding aan inzet van een geheel OBN-deskundigenteam: individueel weten de leden van het team veel, samen weten ze 'alles'.
- stimuleer dat de planschrijvers van het beheerplan een OBN-deskundigenteam de opdracht geven om instandhoudingsdoelen in ruimte, tijd en omvang uit te werken op basis van een goede landschapsecologische systeemanalyse.
- laat de planschrijvers een OBN-deskundigenteam inschakelen voor adviezen over de best te nemen maatregelen.

• laat een OBN-deskundigenteam planschrijvers ondersteunen in het uitwerken van onderzoeksmonitoring daar waar ecologische kennisleemten een rol spelen. Deze onderzoeksmonitoring kan ook voor het deskundigenteam heel nuttig zijn in de opbouw van nieuwe kennis.

VOOR OBN-DESKUNDIGENTEAM:

- leden uit een team die betrokken zijn bij beheerplanprocessen: breng de kracht van het team voor het voetlicht bij het bevoegd gezag Natura 2000, dan wel de planschrijvers.
- benoem in het onderzoek en de resultaten de Natura 2000-habitattypen en -soorten en de condities en processen die bepalend zijn voor een duurzame instandhouding.
- geef prioriteit aan Natura 2000-gebieden als onderzoekslocatie, zeker voor op landschap georiënteerde maatregelen.

Literatuur

De Levende Natuur, 2007. Themanummer Natura 2000; Nederlandse en Vlaamse natuur wordt europees. De Levende Natuur 108 (6). Europese Raad, 2003. Verslag van de Europese Raad, Göteborg.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2005. Handreiking Beheerplannen Natura 2000-gebieden.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006a. Natura 2000 Doelendocument. **KIWA Waterresearch & EGG-consult, 2007.**

Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000-gebieden. KIWA Waterresearch/EGG-consult, Nieuwegein.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Kennis, 2006b. Nieuwsbrief OBN 06/21.

Summary

OBN and Natura 2000: natural partners

Natura 2000 and the OBN-network are independently working on the same topic: preserving, maintaining and developing biodiversity in The Netherlands. The Provincial Authorities and three Dutch Ministries are in charge to provide management plans for all our Natura 2000 areas. However, these authorities are not involved in the OBN network. Though having the same aim and purpose, it is not self-evident that the Natura 2000 and the OBN networks meet each other.

Both parties possess knowledge that is crucial for each other. The OBN network provides an enormous amount of knowledge on ecosystem functioning, field knowledge of Natura 2000 sites, and it operates in a multi-disciplinary

approach with national expert teams. The Natura 2000 network offers result driven plans, focussed on complex ecological questions, in a complex process with Provinces, Ministries, Waterboards, landowners etc. The Natura 2000 network is dependent on available, 'independent' knowledge, which OBN can offer.

The example of the Natura 2000 site Bargerveen shows the pay-off from the co-operation between these two networks. Final conclusion is that Natura 2000 and OBN are not just natural partners, but also essential partners.

Ir. M. Fellingner
Steunpunt Natura 2000
Postbus 482, 6710 BL Ede
m.fellinger@rbnatura2000.nl

A.T.W. Eysink
Bosgroep Noord-Oost Nederland
Balkerweg 48a, 7738 PB Witharen
f.eysink@bosgroepen.nl

Dr. P.C. van der Molen
Dienst Landelijk Gebied
Postbus 20021, 3502 LA Utrecht
p.vdmolen@minlnv.nl

buro bakker adviesburo voor ecologie BV

natuurlijke partners

Mens en Natuur
Visie- en planvorming
Inrichting, ontwikkeling, beheer
Procesbegeleiding, voortlichting

Landschapsecologie
Vegetatiekarteringen
Monitoring en evaluatie
Ecologisch onderzoek
Effectenonderzoek

Flora en Fauna
Onderzoek flora en fauna
Advies natuurwetgeving

GIS
GIS-projecten
digitaliseren

www.burobakker.nl